

Примитивистичка критика на цивилизацијата

Ричард Хејнберг

1995

Содржина

1. Пролог	3
2. Цивилизација и Примитивизам	4
Што претставува Примитивизмот?	4
Што претставува цивилизацијата?	5
3. Примитивизам versus Цивилизација	5
Дивото „Јас“/Припитоменото „Јас“	5
Здравје: природно или вештачко?	6
Духовност: сирова или приготвена?	7
Економија: слободна или недостапна?	7
Власт: со газот угоре или главата удолу?	8
Цивилизацијата и природата	9
Како надоместуваме за нашето губење на природата?	10
4. Прашања и забелешки	10
5. Некои заклучни мисли	12

Спис претставен на 24-от годишен собир на Меѓународното друштво за компаративно проучување на цивилизациите, одржан на 15 Јуни 1995 година, на универзитетот Брајт Стејт во Дејтон, Охајо.

1. Пролог

Бидејќи бев избран - не сум сигурен дали како адвокат на ѓаволот или како жртвено јагне - да ја водам оваа дискусија на темата, „Дали цивилизацијата претставува грешка“, би сакал да изнесам неколку уводни размислувања.

Од гледна точка на секоја нецивилизирана личност, ова размислување би се чинело обвинено со иронија. Најпосле, еве сме овде, некои од најцивилизираните луѓе на планетата, дискутирајќи на најцивилизиран можен начин дали цивилизацијата можеби претставува грешка. Повеќето од нашите колеги граѓани, веројатно би ја сметале оваа дискусија, освен иронична, вознемирувачка и бесцелна: најпосле, која личност што израснала со автомобили, електрицитет и телевизија би била привлечена од идејата за живот без куќа и опстанок единствено од храната што може да се најде во дивината?

И покрај веројатноста барем некои од нашите забелешки да бидат иронични, вознемирувачки и бесцелни, сепак еве сме овде. Зошто? Можам да зборувам единствено за себе. Во мојот сопствен интелектуален развој заклучив дека критиката на цивилизацијата е суштински неизбежна од две причини.

Првата е во врска со одредени длабоко вознемирувачки трендови во современиот свет. Се чини дека ние ја убиваме планетата. Адвокатите на ревизионистите ни велат дека нема зошто да се грижиме; опасностите околу животната средина, велат тие, се наголемо преувеличани. За мене ова е најблатантниот облик на пушта желба. Според повеќето пресметки, океаните умираат, човечката популација расте и наголемо го надминува долгорочниот капацитет на одржливост на земјата, озонската обвивка исчезнува, а глобалната клима покажува загрижувачки знаци на нестабилност. Доколку не се преземат драстични чекори, за педесет години мнозинството од светската популација најверојатно ќе опстојува во такви услови што вистинскиот и ненарушен начин на живот на примитивните племиња, во споредба, би бил рај.

Може да се тврди дека цивилизацијата *per se* не е грешка, дека проблемите со кои се соочуваме се последица на единствените економски и историски услови. Но, треба барем да ја земеме предвид можноста дека нашиот современ индустриски систем го претставува зенитот на тенденции чии корени можат да се лоцираат многу далеку во минатото. Ова ги подразбира и неодамнешните проценки за еколошките руини оставени зад Римската, Месопатамската, Кинеската и други претходни цивилизации. Дали ние можеби ги повторуваме овие грешки на далеку поголемо ниво?

Ако мојата прва причина за критикување на цивилизацијата е во врска со ефектите што таа ги има врз животната средина, втората е во врска со влијанието врз човечките суштества. Како цивилизирани луѓе, ние сме исто така и припитомени. За примитивните луѓе ние сме исто она што кравите и овците се за мечките и орлите. На изнајмениот имот во Калифорнија, каде што живеам, мојот газда чува две припитомени патки. Овие патки

се одгледани да имаат мали крилја за да не можат да летаат. Ова претставува погодност за нивните чувари, но споредени со дивите патки овие се бедни суштества.

Многу древни луѓе исто така се склони да нè гледаат како бедни суштества - иако моќни и опасни поради нашата технологија и поголемиот број. Тие цивилизацијата ја сметаат за еден вид општествена болест. Се чини дека ние, цивилизираните луѓе, се однесуваме како да сме зависни од некоја моќна дрога - дрога која се јавува во облик на пари, фабрички произведени добра, нафта и електрицитет. Ние сме беспомошни без оваа дрога, оттаму секоја закана по нејзините залихи ја сметаме како закана за нашиот сопствен опстанок. Затоа сме лесно подложни на манипулација - од желбата (за повеќе) или од стравот (дека она што го имаме ќе ни биде одземено) - а моќните комерцијални и политички интереси знаат како да ги диригираат нашите желби и стравови за да ги остварат своите цели на профит и контрола. Кога ни велат дека производството на нашата дрога вклучува ропство, кражба и убиство, или нивните еколошки еквиваленти, ние се обидуваме да ги игнорираме вестите за да не мораме да се соочиме со неподносливата дилема.

Бидејќи нашата сегашна цивилизација, во нејзиниот сегашен облик, е еколошки целосно неодржлива, следува дека нашите потомци за неколку децении ќе живеат мошне поинаку, без разлика дали нивниот нов начин на живот ќе биде свесно избран или не. Ако човештвото својот пат го избере промислено, верувам дека нашите размислувања треба да ја содржат и критиката на самата цивилизација, онака како што тоа ние го правиме денес. Прашањето кое е имплицитно на таквата критика е: Што сме направиле толку лошо и непромислено во минатото што можеме да го направиме подобро сега? Коментарите што следат се во рамките на овој конструктивен дух.

2. Цивилизација и Примитивизам

Што претставува Примитивизмот?

Сликата на изгубеното Златно доба на слобода и невиност е во срцето на сите светски религии. Таа е една од најмоќните теми во историјата на човечката мисла и е најраниот и најкарактеристичен израз на примитивизмот - вечното верување во потребата за враќање кон корените.

Како филозофска идеја, примитивизмот за свои поборници ги имаше Лао Це, Русо и Торо, како и повеќето предсократовци, средновековните еврејски и христијански теолози, анархистичките општествени теоретичари од 19-от и 20-от век, од кои сите ја докажуваа (врз различни основи и на различни начини) супериорноста на едноставниот живот во склад со природата. Неодамна, многу антрополози го изразија своето восхитување од духовните и материјални предности на начинот на живот на „најпримитивните“ општества во светот - преживеаните собирачко-ловечки популации кои сега сочинуваат помалку од 0,01 % од светската популација.

Во меѓувреме, како што цивилизацијата се приближува кон криза предизвикана од пренаселеност и уништување на еколошкиот интегритет на планетата, примитивизмот доживува популарно воскреснување, преку зголемениот интерес за шаманизам, племенски обичаи, билкарство, радикална заштита на животната средина и природна исхрана. Постои раширено (иако во ниеден случај универзално споделено) чувство дека цивилизацијата е отидена предалеку во својата доминација над природата и дека доколку сакаме

да опстанеме - или, барем, да живееме задоволно - мораме да повратиме дел од спонтаноста и природноста на нашите предци.

Што претставува цивилизацијата?

Постојат многу можни дефиниции на зборот цивилизација. Нејзиното потекло - од зборот *civis*, „град“ - претпоставува дека минималната дефиниција би била, „урбана култура“. Се чини дека цивилизацијата исто така подразбира пишување, поделба на трудот, земјоделство, организирано војување, раст на населението и општествена стратификација.

Сепак, последните докази ја ставаат во прашање идејата дека овие карактеристики секогаш одат заедно. На пример, истражувањето на Елизабет Стоун (Elizabeth Stone) и Пол Зимански (Paul Zimansky) за односите на моќ во месопотамскиот град Маскан-шапир (објавено во Април 1995 год., *Scientific American*) претпоставува дека урбаната култура не мора да подразбира класна поделба. Се чини дека нивните откритија покажуваат дека цивилизацијата во својата најрана фаза постоела без овие. Сепак, во својот поголем дел, историјата на цивилизацијата на Блискиот Исток, Далечниот Исток и Централна Америка е истовремено и историја на владеење, ропство, освојување, земјоделство, пренаселеност и уништување на животната средина. А овие карактеристики се дел и од најскорешните фази на цивилизацијата - индустриската држава и глобалниот пазар - иако сега државата го зазема местото на кралот, а ропството станува наемна работа и *de facto* колонијализам што го спроведуваат мултинационалните корпорации. Во меѓувреме, механизацијата на производството (која започнува со земјоделството) ги презема речиси сите видови на човечка креативност, бројот на населението вртоглаво се зголемува, а организираното војување резултира со досега невидено крвопролевање.

Можеби, доколку некои од овие непосакувани карактеристики отсутувале од првите градови, мојата критика треба да ја насочам кон „империјалистичката култура“ наместо да ја проширувам мојата мета на „цивилизацијата“. Меѓутоа, имајќи предвид колку малку знаеме за најраните урбани центри од неолитската ера, тешко е да повлечеме јасна граница помеѓу тие два термини.

3. Примитивизам versus Цивилизација

Дивото „Јас“/Припитоменото „Јас“

Луѓето од своето раѓање се обликувани од нивното културно опкружување и од нивната интеракција со луѓето кои им се најблиски. Цивилизацијата манипулира со овие примарни односи на таков начин за да го припитоми детето - што значи, да го приспособи на живот во општествена структура која е еден чекор оддалечена од природата. Вистинскиот процес на припитомување може да се опише на следниов начин, користејќи термини позајмени од психолошката теорија на објектни односи.

Детето целосно живее во сегашниот момент во состојба на потполна доверба и добродушност, длабоко поврзано со својата мајка. Но, како што расте, тоа открива дека неговата мајка е посебен ентитет со свои сопствени приоритети и граници. Искуството на однос на детето се менува од спонтан доверба во потреба и копнеж. Ова создава јаз помеѓу Јас и Другото во свеста на детето, кое се обидува да го надополни овој јаз со преодни предмети

- на почеток, со плишано мече; подоцна, зависности и верувања кои служат за исполнување на психичкиот јаз обезбедувајќи на тој начин чувство на сигурност. Моќната човекова потреба за преодни објекти ги води индивидуите во нивната потрага по сопственост и моќ, и како што луѓето ги вложуваат своите настојувања таа генерира бирократии и технологии.

Овој процес не се одвива на ист начин во случај на примитивното одгледување деца, каде што со детето се постапува со угодување, и во целиот тек на своето детство е во постојан физички контакт со оној што се грижи за него, а подоцна поминува низ ритуали кои ги одбележуваат фазите во неговиот живот. Во древните култури потребата за преодни предмети е минимизирана. Антрополошките и психолошките истражувања посочуваат дека многу од емоционалните болести на цивилизираните луѓе се резултат на отфрлањето на природните методи на одгледување деца и иницирачките ритуали од страна на нашата култура, и нивната систематска замена со отуѓувачки педагошки практики од колежките преку универзитетот.

Здравје: природно или вештачко?

Што се однесува до здравјето и квалитетот на животот, цивилизацијата претставува ублажена катастрофа. С. Бојд Итон (S. Boyd Eaton), M.D., *et al.*, во *The Paleolithic Prescription* (1988) тврди дека предземјоделското население генерално живеело здрав начин на живот, и дека ракот, срцевите болести, мозочните удари, дијабетисот, емфиземата, високиот притисок и цирозата - кои заедно се причинители на 75 % од смртноста во индустриските нации - се резултат на нашиот цивилизиран начин на живот. Што се однесува до исхраната и вежбите, предземјоделското население покажува јасна супериорност во однос на земјоделското и цивилизираното население.

Многу фаленото зголемување на должината на животниот век на цивилизираното население не е толку резултат на некој чудесен лек, колку на подобри санитарни услови - коректура на условите создадени од пренаселување на градовите; и од намалување на смртноста кај бебињата. Вистина е дека многу животи се заштедени со помош на современите антибиотици. Меѓутоа, антибиотиките се истовремено одговорни и за еволуцијата на отпорни видови на бактерии, за кои здравствените лица сега стравуваат дека истите тие во следниот век би можеле да предизвикаат досега невидени епидемии.

Античкото практикување на билкарството, чии докази датираат барем од пред 60.000 години, е практикувано во инстинктивен облик од сите развиени животни. Билкарството ја создаде основата на современата медицина и во многу случаи тоа останува супериорно. Во безброј случаи, билките се заменети со современи синтетички дроги не затоа што се поефективни или побезбедни, туку затоа што нивното производство е попрофитабилно.

Другите облици на „природно“ лекување - масажа, „плацебо ефектот“, користењето на медитација и визуелизација - исто така се докажани како делотворни. Докторите по медицина Берни Сигел (Bernie Siegel) и Дипак Чопра (Deepak Chopra) имаат критичен став кон механизираниот медицина, велејќи дека иднината на лечничката професија се наоѓа во правец на духовни и природни терапии.

Духовност: сирова или приготвена?

За различни луѓе духовноста значи различни нешта - понизност пред повисока сила или сили; сочувство за страдањата на другите; послушност кон родословот или традицијата; почувствувана врска со Земјата и Природата; еволуција кон „повисоки“ состојби на свест; или мистичкото доживување на единството на сиот живот со Бога. Земајќи го предвид секој од овие основни начини на дефинирање или искусување на духовното, сепак се чини дека спонтаната духовност станува дисциплинирана, догматизирана, дури и милитаризирана со растот на цивилизацијата. Додека некои од основачите на светските религии беа интуитивни примитивисти (Исус, Лао Це, Буда), нивните следбеници честопати го потхрануваа развојот на хиерархиите на доминација.

Сепак, сликата не е секогаш едноставна. Целосно цивилизираната Римска католичка црква произведе двајца од големите примитивисти на Западот - св. Франциск и св. Клара; додека нео-шаманското, вегетаријанското и билкарското движење на Германија од почеток на 20-от век ги привлече архетипските авторитарци Хајнрих Химлер и Адолф Хитлер. Се рабира, нацистичкиот милитаризам и ригидната доминаторска организација биле целосно туѓи за примитивниот живот, додека доброволната сиромашност на св. Франциск и св. Клара и нивното третирање на животните како свети потсетуваат на начинот на живот и погледите на светот кои ги споделувале повеќето ловци-собирачи.

Земањето предвид на овие историски иронии е корисно како помош во обидот да се издвои суштината на вистинската примитивистичка духовност - која вклучува спонтаност, заемна помош, охрабрување на природната разновидност, љубов кон природата и сочувство за другите. Како што духовните учители отсекогаш истакнувале, важен е духот (или состојбата на свеста), не формата (имиња, идеологии и техники). Додека од ставот на Тејар де Шарден (Teilhard de Chardin) и неговата идеја за духовниот еволуционизам, примитивистичката духовност отпрвин може да се чини како антиеволуциска или регресивна, суштината која ја наведовме е безвременска и трансеволуциска - таа е достапна на сите нивоа, во сите времиња, за сите луѓе. Единствено кога ќе престанеме да ја посматраме цивилизацијата во термини на теории за културна еволуција и ја разгледуваме едноставно како еден од неколкуте можни облици на општествена организација почнуваме да разбираме зошто религијата може да биде ослободувачка, просветлувачка и вдахнувачка кога доследно се придржува до примитивистичките идеали; или бесчувствителна и угнетувачка кога е повикана да служи на интересите на моќта.

Економија: слободна или недостапна?

Во својата основа, економијата се интересира за односот на луѓето едни кон други и за нивниот однос кон земјата во процесот на задоволување на нивните материјални желби и потреби. Во најпримитивните општества, овие односи се директни и отворени. Земјата, засолништето и храната се бесплатни. Сè се споделува, не постојат богати или сиромашни луѓе, а среќата има малку врска со акумулирањето на материјална сопственост. Примитивецот живее во релативно изобилство (лесно ги задоволува сите потреби и желби) и има многу слободно време.

Спротивно на тоа, цивилизацијата е расчекорена на две потпори - технолошките иновации и пазарот. „Технологијата“ овде подразбира сè, од плуг до нуклеарен реактор - сите

се средства за поефикасно извлекување на природни богатства и енергија од природата. Но ефикасноста имплицира и материјализирање на времето, на тој начин цивилизацијата секогаш со себе носи и обземеност со минатото и иднината; како резултат на тоа, сегашниот момент речиси исчезнува од погледот. Порастот на ефикасноста над другите човечки вредности е сумиран во фабриката - автоматизираното работно место - каде што работникот станува само додаток на машината, роб на часовниците и платите.

Пазарот е цивилизациското средство за изедначување на различни нешта со посредство на размена. Како што растеме привикнати сме сè да цениме според парите, ние сме склони да го губиме чувството на единственост на нештата. Што вреди после сè, едно животно, или планина, или една секвоја, или еден час човечки живот? Пазарот ни дава бројчен одговор базиран на оскудност и побарувачка. До степенот до кој веруваме дека таквите вредности имаат значење, живееме во свет кој е обездуховен и нечувствителен, без срце или дух.

Можеме да пронајдеме некоја идеја за начинот на кој би можеле да излеземе од нашиот еколошко руинирачки, човечки бесчувствителен економски кафез преку истражување не само на примитивните начини на живот, туку и од предлозите на економистот Шумахер (E.F. Schumacher), искуствата на луѓето од утописките комуни во кои технологијата и парите се маргинализирани и од животот на луѓето кои го прифатиле ставот на доброволна едноставност.

Власт: со газот угоре или главата удолу?

Во најпримитивните човекови општества нема водачи, шефови, политика, закони, криминал или даноци. Често постои мала поделба на работата помеѓу жените и мажите, а каде што таквата поделба постои, придонесот и на двата пола се цени повеќе или помалку подеднакво. Веројатно како резултат на тоа, многу номадски народи се релативно мирољубиви (антропологот Ричард Ли/Richard Lee го изнесе заклучокот дека “!Кунг - Бушмани од јужна Африка - мразат тепање и сметаат дека секој кој се тепа е глупав”).

Со земјоделството обично доаѓа и поделбата на трудот, зголемената половина нееднаквост и почетокот на општествената хиерархија. Се чини дека свештениците, кралевите и организираното безлично војување доаѓат сите заедно во еден пакет. Следствено, законите и границите го дефинираат создавањето на целосно развиената држава. Државата како центар на принуда и насилство својата кулминација ја достигна во 19-от и 20-от век во колонијализмот, фашизмот и сталинизмот. Дури и демократската индустриска држава во суштина функционира како инструмент на мултинационалниот корпоративен облик на угнетување и припитомено ропство, давајќи им ја на своите граѓани единствено можноста да избираат помеѓу одбраните професионални бирократи кои ги претставуваат политичките партии со незначително различни агенди за напредокот на корпоративната моќ.

Почнувајќи со Вилијам Годвин (William Godwin) во раниот 19-ти век, анархистичките општествени филозофи понудија критички контрапункт на растечкото радикално државништво на повеќето светски цивилизирани политички лидери. Основната идеја на анархизмот е дека човечките суштества во суштина се социјални суштества; оставени сами на себе, тие се стремат кон соработка за заемна корист. Секогаш ќе има исклучоци, но со нив најдобро се справува на неформално и индивидуално ниво. Многу анархисти го

наведуваат Атинскиот полис, „секциите“ на Париз за време на Француската револуција, градските собранија од 18-от век во Нова Англија, народните совети во Барселона од доцните 30-ти години и генералниот штрајк во Париз од 1968 година како позитивни примери за анархија на дело. Тие посочуваат кон можноста за еден вид на социјална екологија, во која на диверзитетот и спонтаноста им е допуштено непречено да цветаат подеднакво во човечките односи и Природата.

Додека критичарите продолжуваат да го опишуваат анархизмот како практичен неуспех, теоретичарите на организациите и системите, Том Питерс (Tom Peters) и Питер Сенг (Peter Senge), ја застапуваат трансформацијата на хиерархиските, бирократски организации во децентрализирани и автономни организации. Оваа трансформација е моментално во тек - на сите места - и во самите мултинационални корпорации кои ја сочинуваат самата срж на индустриската цивилизација.

Цивилизацијата и природата

Цивилизираните луѓе се привикнати на антропоцентричниот поглед на светот. Нашиот интерес за околината е утилитаристички: вредна е бидејќи е од корист (или потенцијално може да се искористи) на човечките суштества - па макар и само како место за кампување и рекреација.

Примитивните народи, напротив, се стремат да ја сфатат природата како фундаментално значајна. Во многу култури постојат забрани кои се однесуваат на прекумерното ловење животни или сечењето дрва. Аборицините од Австралија верувале дека нивната примарна цел во космичката шема на стварите е да се грижат за земјата, што значело изведување церемонии за периодичното обновување на растителните и животински видови, а и самиот предел.

Разликата од ефектот помеѓу антропоцентричниот и екоцентричниот светоглед е неизмерна. Во моментот, ние човечките суштества - сметајќи се себеси за најинтелигентниот вид на планетата - сме вклучени во најнеинтелигентниот потфат што може да се замисли: уништување на нашиот сопствен природен систем за одржување на животот. Потребно е овде само да ги споменеме нештата како што е стандардната обработка на фабрички одгледуваните припитомени животни за храна, уништувањето на почвите, загадувањето на воздухот и водата и истребувањето на дивите видови, бидејќи овие ужаси се добро документирани. Се чини невозможно дека овие би можеле некогаш воопшто да произлезат и да се појават освен во тесноградиот и секогаш продлабочувачки тренд на мислење кој го оделува човештвото од својот природен контекст и ја отфрла инхерентната вредност на нечовечката природа.

Изворот и растот на оваа тенденција, природата да се третира како предмет одвоен од нас самите, може да се следи до Неолитската револуција и преку различните нивоа на интензивирање и раст на цивилизацијата. Контраструјата на оваа тенденција може пак да се следи од примитивизмот на раните таоисти до оној на денешните длабоки еколози, екофеминистки и биорегионалисти.

Како надоместуваме за нашето губење на природата?

Како надоместуваме за губењето на нашиот примитивен начин на живот? Психотерапија, вежби и програми за исхрана, годишен одмор и забавна индустрија, програми за социјална помош, сите тие се наложени од страна на цивилизираниот, индустриски начин на живот. Кумулативниот трошок на овие напори за компензирање е неизмерен; сепак од многу аспекти тие се само ублажувачки.

Медицинската заедница сега ни вели дека нашата современа исхрана која се состои од процесирана храна со мало количество влакна и големо количество маснотии е катастрофална по нашето здравје. Но која е всушност цената - во смисла на болнички престои, операции, предвремена смрт, итн.? Груба но конзервативна претпоставка наведува на десетици милијарди долари годишно само во Северна Америка.

Во првите редови на движењето за „добро здравје“ се застапниците на природната исхрана, програмите за вежби (вклучувајќи пешачење и планинарење), билкарството и други терапии чија специфична цел е прекумерно цивилизираните индивидуи да ги врати во допир со вродениот извор на здравје внатре нивните сопствени оптоварени и потиснати тела.

Сегашните приоди во психологијата целат кон надоместување на изгубените делови од примитивната психа со помош на „внатрешното дете“, преку кое возрасните надоместуваат за нивните отуѓени детства; или потрагите по визија за мажите и жените преку кои цивилизираните луѓе бараат пристап до „дивниот маж“ или „дивата жена“ внатре нив самите.

Сите овие физички, психолошки, па дури и духовно ориентирани напори се корисни противотрови за страдањето на цивилизацијата. Меѓутоа, мора и да се запрашаме дали не би било подобро едноставно да престанеме да ги создаваме проблемите кои овие програми и терапии настојуваат да ги поправат.

4. Прашања и забелешки

Зарем цивилизацијата не е едноставно неизбежен израз на еволуцискиот нагон пренесен во човечкото општество? Оттаму, зарем примитивизмот не е регресивен?

Привикнати сме историјата на Западната цивилизација да ја сметаме за неизбежен еволуциски напредок. Но тоа имплицира дека сите светски народи кои спонтано не развиле сопствени цивилизации се помалку еволуирани од нас самите, или едноставно „назадни“. Не сите антрополози кои минале време со таквите народи мислат на овој начин. Навистина, според културно материјалистичката школа на мислење, развиена пред се од Марвин Харис (Marvin Harris), општествената промена во правец на технолошка иновација и општествена стратифицираност е поттикната не толку од некој вроден еволуциски нагон отколку од кризите предизвикани од прекумерниот број на население и трошење на природните богатства.

Зарем примитивниот живот не бил ужасен? Дали навистина сакаме да се вратиме на ловењето и собирањето, живејќи без современите удобности и погодности?

Ставањето на урбана личност во дивина без удобности и погодности би било исто толку сурово како и оставањето припитомено домашно милениче покрај автопат. Дури и ако животното преживее, тоа би било мизерно и несреќно. А и ние исто така веројатно би

биле мизерни и несреќни доколку опремата на цивилизацијата ни биде нагло одземена. Сепак, дивите роднини на нашето замислено животно другар - дали папагал, куче или маче - живеат прилично среќно надвор од нашите домови и конзервираната храна за миленичиња и се спротиставуваат на нашите обиди да ги фатиме и припитомиме, исто како што и примитивните луѓе живеат среќно без цивилизацијата и честопати се спротиставуваат на нејзиното наметнување. Очигледно, животните (вклучувајќи ги и луѓето) можат да се адаптираат на дивите или припитомени начини на живот преку развојот на неколку генерации, додека возрасните индивидуи се склони кон многу потешко адаптирање. Според сфаќањата на многу од неговите поборници, примитивизмот имплицира насока на општествена промена со тек на времето, како спротивност на моменталниот сè-или-ништо избор. Ние во индустрискиот свет постепено сме се привикнале на начин на живот кој се чини дека води до универзален биолошки холокауст. Прашањето е дали ќе избереме постепено да се привикнеме на поинаков начин на живот - кој поуспешно ги интегрира човечките цели со еколошките императиви - или цврсто ќе се држиме на нашиот сегашен избор до горчливиот крај?

Очигледно е дека не можеме часовникот да го вратиме назад. Но ние сме до точка во историјата каде што не само што можеме, туку и мораме да избереме помеѓу сегашните и минати елементи на човечката култура, пронаоѓајќи ги оние кои се најчовечни и најодржливи. Додека новата култура што ќе ја создадеме правејќи го тоа, соодветно нема да значи едноставно директно враќање кон собирањето на дива храна, би можела да поврати многу од слободата, природноста и спонтаноста кои ги разменивме за цивилизациски импровизации и би можела да вклучи нови верзии на културни облици со корени во човечкото најдалечно минато. Не треба директно да го имитираме минатото, наместо тоа, би можеле да бидеме инспирирани од најдобрите примери за човечко прилагодување, минато и сегашно. Наместо да „одиме назад“, би требало да размислуваме за овој процес како „враќање во колосек“.

Зарем не стекнавме важно знаење и способности преку цивилизацијата? Зарем одрекувањето на овие придобивки не би било глупаво и кусогледо?

Ако природата на човечките суштества во поголема мера е добра, друштвена и креативна, неминовно е повеќето од она што го направивме во правец на развој на цивилизацијата да е вредно за да го зачуваме, дури и ако целиот потфат во целина бил лошо изведен. Но како ќе одлучиме што да задржиме? Очигледно, мора да се придржуваме кон одреден критериум. Јас би сугерирал дека нашиот прв критериум мора да е еколошката одржливост. Кои активности можат да се изведуваат низ многуте генерации со минимална штета по околината? Вториот критериум би можел да биде, кој вид на активности ја унапредува - наместо деградира - човечката достоинственост и слобода?

Ако човечките суштества по природа се добри, тогаш зошто ја направивме „грешката“ на создавање на цивилизацијата? Зарем двете претпоставки (човечките суштества се добри, цивилизацијата е лоша) не се контрадикторни?

Единствено ако се сфатат безусловно. Човечката природа е прилагодлива, менувајќи ги своите одликите според природното и општественото опкружување. А уште повеќе што човештвото не е затворен систем. Ние живееме во природен свет кој во целина е „добар“, но тој е предмет на ретки катастрофи. Можеби почетните фази на цивилизацијата го претставуваат човечкиот трауматизиран одговор на големите глобални катаклизми кои се случувале при крајот на плеистоценот и после него. Владеењето и војувањето можеби

се појавиле како стратегии за преживување. Оттаму, можеби самата цивилизација станала механизам за ретрауматизирање на секоја нова генерација, на тој начин зачувувајќи ја и обновувајќи ја својата сопствена психопштествена основа.

Кои се практичните предлози за иднината кои извираат од примитивизмот? Не можеме денес да се вратиме на ловењето и собирањето бидејќи едноставно нè има премногу. Може ли примитивизмот да понуди практичен модел на живеење?

Ниедна филозофија или „изам“ не претставува магична формула за решението на сите човечки проблеми. Примитивизмот не нуди лесни одговори, но предлага алтернативна насока или сет на вредности. Многу векови, цивилизацијата се движела во насока на извештаченост, контрола и доминација. Примитивизмот ни вели дека постои инхерентна граница на нашето континуирано движење во таа насока, и дека во одредена точка мора да почнеме да избираме да се прилагодуваме кон природата. Целта на примитивистичката критика на цивилизацијата не е нужно да инсистира на апсолутното отфрлање на секој аспект од нашиот современ живот, туку да асистира во разјаснувањето на проблемите за подобро да можеме да ги разбереме размените кои ги правиме сега како компромис, да го продлабочи процесот на повторно обновување на нашите договори со природата, на тој начин придонесувајќи кон повторното обликување на општествените колективни завети.

5. Некои заклучни мисли

Во секоја дискусија за примитивизмот мора да го имаме на ум „доброто“ лице на цивилизацијата - она претставено (со зборовите на Луис Мамфорд/ Lewis Mumford) преку:

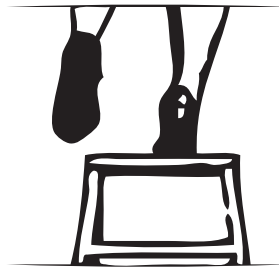
„изумувањето и чувањето на пишани записи, развојот на визуелни и музички уметности, напорот да се прошири кругот на комуникација и економска интеракција далеку над можностите на која било локална заедница: конечно, целта сите откритија и изуми да ги направи достапни на сите (луѓе), умствените и уметнички дела, вредностите и целите што секоја поединечна група ги открила.“

Цивилизацијата не носи само удобност, туку и можност да се промислуваат идеите на Платон и Торо, да се патува на далечни места, како и живот под заштита на легален систем кој гарантира одредени права. Како можеме да ја отфрлиме вредноста на овие нешта?

Природно, би сакале да ги имаме сите; би сакале да ги зачуваме сознаените цивилизациjsки придобивки истовремено потиснувајќи ја нејзината деструктивност. Но сè уште не сме пронашле начин како да го сториме тоа. А и малку веројатно е дека ќе го сториме тоа сè додека сме во состојба на одрекување на она што сме го оставиле зад нас, како и на веројатните последици од она што сега го правиме.

Додека го подржувам заземањето критичен став кон цивилизацијата, јас не велам дека сме во позиција да донесеме конечна одлука за тоа прашање. Крајно е возможно дека стоиме пред прагот на културна трансформација кон начин на живот кој се одликува со релативно висок степен на задоволство, креативност, правда и одржливост кои, воопшто, некогаш биле познати во кое било општество досега. Ако успееме да ја изведеме оваа трансформација, и ако резултатот го наречеме „цивилизација“, тогаш сигурно ќе го имаме правото да изјавиме дека цивилизацијата претставува особен успех.

Анархистичка библиотека

Ричард Хејнберг
Примитивистичка критика на цивилизацијата
1995

primitivism.com theanarchistlibrary.org

Наслов на оригиналот: *The Primitivist Critique of Civilization*. Првпат објавено во списанието за интеграции и различности *Маргина* #57-59, 2003 како дел од тематот насловен „Примитивизам“. Превод: Стефан Симоновски, 2003.

www.anarhisticka-biblioteka.org